

Łojek, Jerzy

Materiały do historii polskiej służby zagranicznej w latach 1788-1795

Przegląd Historyczny 53/3, 520-530

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

JERZY ŁOJEK

Materiały do historii polskiej służby zagranicznej w latach 1788—1795

Przedstawione niżej materiały i dokumenty mają na celu częściowe przynajmniej uzupełnienie istotnych braków naszej historiografii końca wieku XVIII, odczuwanych dotkliwie przez każdego historyka przystępującego do badań nad dziejami polskiej polityki zagranicznej w czasach Sejmu Czteroletniego. O ile bowiem istnieje znaczna — i stale powiększająca się — literatura naukowa, ujmująca w ten czy inny sposób zagadnienia międzynarodowej sytuacji Rzeczypospolitej w epoce drugiego i trzeciego rozbioru i analizująca polskie zabiegi dyplomatyczne w tej sytuacji, o tyle nikt jeszcze nie zainteresował się poważnie problemem wcale nie pośledniego znaczenia, a mianowicie — jak wyglądał geneza i organizacja służby zagranicznej, którą dysponowały władze Rzeczypospolitej w przełomowych latach 1788—1795, kto w Warszawie i poza granicami kraju realizował politykę króla, Deputacji Interesów Zagranicznych, a w roku 1794 Rady Najwyższej Narodowej, jaką strukturę i obsadę personalną przewidywano dla polskiej dyplomacji w ramach ustroju, którego podstawowe założenia ustaliła konstytucja 3 maja. Nazwiska najwybitniejszych dyplomatów tej epoki są w zasadzie dobrze znane, gdyż pojawiały się często na kartach opracowań historycznych, ale na tym kończy się dotychczasowy dorobek historii polskiej dyplomacji końca XVIII stulecia¹.

Całkowite opracowanie dziejów polskiej służby zagranicznej w latach 1764—1795, a zwłaszcza w okresie Sejmu Czteroletniego, wymaga jeszcze długotrwałych badań i ogłoszenia przynajmniej podstawowych źródeł. Poniższe materiały i dokumenty powinny stanowić początek i wstęp do dalszych poszukiwań archiwalnych.

¹ Nazwiska przedstawicieli dyplomatycznych Rzeczypospolitej przy obcych dworach w w. XVI—XVIII znaleźć można w „Rocznikach Służby Zagranicznej RP”, Warszawa 1933—1939; zestawienia te są jednak niepełne i zawierają liczne błędy. Jedyną ogłoszoną po wojnie próbą zarysu dziejów polskiej służby zagranicznej jest wstęp do antologii A. Przybosa i R. Zelewskiego, *Dyplomaci w dawnych czasach. Relacje staropolskie z XVI—XVIII stulecia*, Kraków 1959, s. 27—61. Schyłek XVIII wieku autorzy potraktowali jednak bardzo pobieżnie, nie unikając zresztą ewidentnych błędów, jak np. twierdzenia, iż „kraj nasz najdłużej z wszystkich, bo aż do Sejmu Czteroletniego, nie miał stałych przedstawicielstw [za granicą]” (s. 37) itp.

1. Obsada personalna w roku 1792

Służba zagraniczna Rzeczypospolitej, reorganizowana na podstawie uchwał sejmowych z grudnia 1788 r.², musiała siłą rzeczy oprzeć się z jednej strony na istniejącej sieci placówek i przedstawicielstw dyplomatycznych, utrzymywanych dotychczas przez Stanisława Augusta przy współpracy z Departamentem Interesów Cudzoziemskich Rady Nieustającej, z drugiej zaś — jeśli chodzi o kancelarię sejmowej Deputacji Interesów Zagranicznych i późniejszego „gabinetu do ekspedycji zagranicznych“ — na urzędnikach zlikwidowanej w początkach roku 1789 Rady Nieustającej. Personel placówek dyplomatycznych pozostał w zasadzie niezmieniony, tyle tylko, że Stanisław August na wniosek sejmu mianował przy kilku dworach posłów nadzwyczajnych i ministrów pełnomocnych spośród popularnych osobistości. Rozbudowywana systematycznie przez cały okres Sejmu Wielkiego polska dyplomacja, w roku 1791/1792 nie ustępowała bynajmniej poziomem swej pracy i zasięgiem działania współczesnym służbom zagranicznym innych państw. W początkach 1792 roku Rzeczpospolita utrzymywała za granicą 13 poselstw i 3 konsulaty. Zestawienie pełnej obsady personalnej tych placówek opracowane zostało na podstawie materiałów Deputacji Interesów Zagranicznych i papierów podkanclerzego Joachima Chreptowicza, pełniącego od 17 maja 1791 funkcje ministra spraw zagranicznych w Straży³. Przy nazwiskach dyplomatów i urzędników służby zagranicznej przytoczono tytuły przysługujące im i używane w ówczesnej korespondencji. W kilku wypadkach nie udało się ustalić imion.

Petersburg:

minister pełnomocny Augustyn Antoni Deboli
sekretarz legacji Antoni Gołuchowski
kapelan ksiądz Stankiewicz

Wiedeń:

poseł ekstraordynaryjny Franciszek Ksawery Woyna
konsyliarz legacji ksiądz Pokubiatto
adiunkt przy kancelarii Ignacy Lempicki

Berlin:

poseł ekstraordynaryjny ks. Stanisław Jabłonowski
minister-rezydent Bernard Zabłocki
sekretarz legacji Elias d'Alloe
sekretarz legacji Kazimierz Szwykowski

Londyn:

poseł ekstraordynaryjny Franciszek Bukaty
sekretarz legacji Tadeusz Bukaty

Stambuł:

poseł ekstraordynaryjny Piotr Potocki
konsyliarz legacji Kajetan Chrzanowski

² Por. W. Kalinka, *Sejm Czteroletni t. I*, Kraków 1880, s. 251 n.

³ AGAD, Zbiór Popielów, vol. 405, vol. 407.

Paryż:

poseł ekstraordynaryjny Feliks Oraczewski
sekretarz legacji Sobolewski

Madryt:

poseł ekstraordynaryjny Tadeusz Morski
chargé d'affaires Kajetan Zbyszewski

Sztokholm:

poseł ekstraordynaryjny Jerzy Potocki
sekretarz legacji Boryslawski
sekretarz legacji J. Sierakowski
kapelan ksiądz Karol Konde

Kopenhaga:

poseł ekstraordynaryjny Józef Ankwicz
chargé d'affaires Kochanowski

Haga:

poseł ekstraordynaryjny Michał Kleofas Ogiński⁴
minister-rezydent Augustyn Middleton
kapelan ksiądz kanonik Konderski

Drezno:

minister pełnomocny Jan Nepomucen Małachowski
chargé d'affaires Franciszek Pięgłowski
adiunkt przy kancelarii Ignacy Nosarzewski

Rzym:

minister pełnomocny kardynał Tomasso Antici

Wenecja:

agent dyplomatyczny Joseph Dall'Oglio.

Konsulat w Chersonie (z tymczasową siedzibą w Mirhorodzie): konsul Antoni Zabłocki, sekretarz konsulatu Zboiński, sekretarz konsulatu Zbrozek.

Konsulat w Gdańsku: komisarz Fryderyk Ernest Hennig

Konsulat w Królewcu: korespondent Jerzy Okołów.

Kancelaria Gabinetu Ekspedycji Zagranicznych (dawniej Deputacji Interesów Zagranicznych):

szeft kancelarii: pisarz litewski Antoni Dzieduszycki

sekretarz kancelarii: Walerian Tęgoborski

sekretarz-archiwista: Antoni Poniatowski

sekretarz do ekspedycji polskich: J. Tański

sekretarz do ekspedycji włoskich: Fryderyk Bacciarelli

tłumacz do języka niemieckiego: W. Friese

adiunkt do ekspedycji francuskich: Marion

decyfranci: Józef Giedroyć, Szczęsny Grodzicki, Kazimierz Wygonowski, Karol Zambrzycki

kanceliści: Jacek Kolumna Cieciszowski, Mikołaj Dzieduszycki, Józef Łuba, Jan Okęcki, Andrzej Bożydar Podhorodeński, Fabian Zieliński

kurierzy: Antoni Neuman, Jan Rydziński, Franciszek Uliński, A. Vitadeo.

⁴ Nieobecny na placówce w Hadze.

2. Projekt etatu służby zagranicznej z roku 1790

W toku prac sejmowych nad nową organizacją władz Rzeczypospolitej sprawa przyszłego etatu i budżetu służby zagranicznej nigdy nie została ostatecznie załatwiona. Niemniej jednak w końcu roku 1790 został opracowany — prawdopodobnie przez Ignacego Potockiego — szczegółowy projekt organizacji i budżetu „Komisji do Interesów Cudzoziemskich“ (jak określano wówczas przyszłe ministerstwo spraw zagranicznych) i przedstawicielstw dyplomatycznych Rzeczypospolitej za granicą. Projekt ten, zachowany w papierach Ignacego Potockiego⁵, chociaż w całości nigdy nie został zrealizowany, jest jednak dokumentem nadzwyczaj interesującym, ujawniającym zamierzenia twórców konstytucji 3 maja w zakresie przyszłej organizacji służby zagranicznej Rzeczypospolitej, jej struktury i zasięgu.

Tabela pensyj ministrów J. K. Mci i Rzeczypospolitej u dworów zagranicznych rezydujących, tudzież sekretarzy, kawalerów legacji i konsulów w miejscach handlowych.

Dla posła ekstraordynaryjnego w Wiedniu	63 000 [złp.]
NB. Jm. P. Woyna miał tylko 3 000 zł, przeświadczenie zaś o szczupłości, takowej pensji przynagliło Deputację do powiększenia jej	
Dla posła ekstraordynaryjnego w Berlinie	54 000
Dla posła ekstraordynaryjnego w Petersburgu z przyczyny drogości miejsca	72 000
Dla posła ekstraordynaryjnego w Londynie z przyczyny, iż to najdroższe miejsce	81 000
Dla posła ekstraordynaryjnego w Paryżu	72 000
Dla posła ekstraordynaryjnego w Stambule	63 000
Dla ministra rezydenta w Szwecji	36 000
Dla ministra rezydenta w Danii	36 000
Dla ministra rezydenta w Dreźnie	36 000
Dla rezydenta w Ratysbonie albo w Wenecji	27 000
Dla rezydenta w Holandii	36 000
Dla ministra w Rzymie	36 000
Dla rezydenta w Hiszpanii	36 000
	Efficit florenos 648 000
Sekretarze legacji:	
W Wiedniu, Berlinie, Stambule po zł 12 000	36 000
W Anglii, Francji, Petersburgu po zł 14 000	42 000
	Efficit 78 000

NB. Przy tych dworach są tylko umieszczeni sekretarze legacji, gdzie się znajdują posłowie ekstraordynaryjni, to jest ministrowie drugiej rangi.

⁵ AGAD, Archiwum Publiczne Potockich, vol. 96, k. 201—203.

Kawalerowie legacji:

Ponieważ ci będą wybrani z osób dobrego urodzenia dla formowania się do interesów zagranicznych i będą mogli mieć zasilenie z własnego majątku, dlatego wyznacza się im tylko, stosownie do liczby miejsc 13, w których Rzplta utrzymywać będzie posłów lub rezydentów, po zł 8000

104 000

Adnotacja: Przy otworzeniu sposobności dla młodzieży krajowej do formowania się do interesów zagranicznych, tak posłowie i sekretarze legacji, jako i rezydenci nie mający sekretarzów, będą mieli w kawalerach legacji pomocników w swoich kancelariach, usposobionych już, jako się niżej opisze, w kancelarii interesów cudzoziemskich w Warszawie.

Konsulowie:

W Chersonie, dla drogości miejsca	24 000
W Fordonie	6 000
W Gdańsku, który również i do handlu w Elblągu interesować się ma	8 000
W Królewcu, który także dozór mieć będzie nad obrotem handlu w Memlu	8 000
W Kurlandii dla dozoru handlu w Lipawie i Mitawie	6 000
W Akermanie	8 000

 Efficit flor. 68 000 [sic] *

Komisja do Interesów Cudzoziemskich

Gdy Komisja do Interesów Cudzoziemskich oddzielnym prawem będzie zapewne ustanowiona, pensja jaka dla tychże komisarzy determinowana będzie wciągnięta zapewne zostanie w ogólną listę cywilną wydatków na utrzymywanie magistratur i jurysdykcji rządowych. Do urzędzenia prawem teje magistratury należeć będzie również, czyli ma w niej zasiadać któren z pisarzy narodowych tak dla dozoru protokołu, porządku korespondencji, jako też i dopełnienia ważniejszych czynności z interesów zagranicznych wypadających, których by sekretarz, jako ciągiem ordynaryjnych zajęty, wydołać nie mógł. Dlatego więc również pensja tu się nie wyszczególnia.

Kancelaria Interesów Zagranicznych.

Sekretarz Deputacji:

Jeżeli ważność, ciągłość, różnorodność pracy, tudzież potrzeba niepospolitych talentów do tego miejsca, powinny stać się prawidłem wymiary nagrody, ażeby ostodzeniem losu do trwałości w przyjętych obowiązkach zachęcić i w innych wskrzesić emulację do sposobienia się do tego urzędu i zasłużenia onego w czasie, wtedy do urzędu sekretarza interesów cudzoziemskich, kancelarią zarządzającego, należałoby przywiązać pensję przynajmniej

30 000

Wszakże minister rezydent jedną tylko utrzymujący korespondencję miałby wyznaczoną pensję zł 36 000, tym bardziej powinien być nad-

---

 * W rzeczywistości 60 000.

grodzony ten, o którego ogół tej całej korespondencji i pracy się opiera, i który także w nie najtańszym miejscu żyje w Warszawie i z urzędu swego często prezentować się musi Najjaśn[iejszemu] Panu, pierwszym osobom w kraju i ministrom zagranicznym. Sekretarzów 4 do języka francuskiego, włoskiego, polskiego i do utrzymania archiwum po zł 8 000

Do 13 korespondencji miejsc, w których są ministrowie, sześciu decyfrantów à fl. 3 500	eff[icit]	32 000
Sześciu kancelistów à fl. 2 300		13 800
Kurierów 3 à fl. 1 500		4 500

In summa efficit fl. 101 300

NB. Tu się nie kładą wydatki ekstraordynaryjne kancelarii na najęcie domu, na sztafety i wyprawy kurierów, na papier, atrament, światło, opał, usługę kancelarii, oporządzenie kurierów, gdyż prócz ordynaryjnej ekspensy musi być destynowany fundusz na ekstraordynaryjne a nieodbite wydatki.

Tłumacze:

Do ekspedycji niemieckiej		3 500
Do języka tureckiego w Warszawie terazniejszy ma		15 000
W Kamieńcu Podolskim		8 000
W Mohylowie nad granicą turecką		4 500
W Bałcie nad granicą tatarską		3 000
Tłumacz do języka rosyjskiego w Warszawie		6 000

Eff[icit] flor. 40 000

Szkoła orientalna w Stambule:

Podług przeszłych wydatków najmniej wypada wyznaczyć rocznie 30 000 Ten wydatek obraca się na opłatę tłumaczy użytych w Stambule tak do interesów politycznych, jako i handlowych, tudzież na sposobienie młodzieży krajowej do języka tureckiego.

Rekapitulacja generalna tabeli wydatków rocznych:

na interesa zagraniczne, jeżeli Stany Rzeczypospolitej chcą utrzymywać ministrów w miejscach wyżej wyrażonych, sekretarzów i kawalerów legacji, tak iżby zawsze były usposobione osoby do sprawowania interesów politycznych, tudzież konsulów w miejscach handlowych, na koniec kancelarię do tychże korespondencji stosowną:

Na posłów ekstraordynaryjnych i ministrów w miejscach 13		648 000
Sekretarzów legacji w miejscach sześciu		78 000
Kawalerów legacji jednego przy każdym dworze z miejsc 13		104 000
Konsulów w miejscach 7		68 000
Osoby składające kancelarię interesów zagranicznych		101 300
Tłumaczy		40 000
Szkołę orientálną w Stambule		30 000

Summa ogólna efficit 1 069 300

Należy tu powtórzyć uwagę, iż nie jest tutaj wyszczególnionym wydatek nieodbity na ekspedycje kurierów i sztafet, na najęcie domu dla kancelarii i drobne też kancelarii ekspensa, na opłatę osób Komisję Interesów Cudzoziemskich składających, na prezenta u dworów zagranicznych zdarzać się mogące dla dociekania gabinetowych sekretów, na wysłanie inżynierów dla delineaacji map w miejscach kontrowersji granicznych, na wydatki podrózne przy posyłaniu ministrów [i] sekretarzy lub odmianie onych. Takowe wydatki, jako w jednym roku mniej, w drugim więcej wynoszące, ale salvo calculo fundusz osobny od wydatków ordynaryjnych na wydatki ekstraordynaryjne koniecznie determinowany być powinien praeter propter zł 180 000.

*

Warto porównać przedstawiony wyżej projekt etatu i budżetu z analogicznymi danymi, dotyczącymi służby zagranicznej jednego z czołowych państw europejskich końca XVIII wieku. Wybieramy dla porównania brytyjską służbę zagraniczną, jako najlepiej wówczas zorganizowaną i jedną z najsprawniej działających, a także ze względu na to, iż twórcy konstytucji 3 maja do wzorów angielskich wielokrotnie świadomie nawiązywali⁷. Najnowsza praca Horna z uniwersytetu w Edynburgu dostarcza wszelkich potrzebnych w tym celu informacji⁸.

	Polska wg projektu z roku 1790	Anglia wg budżetu na r. 1789
Uposażenie przedstawiciela dyplomatycznego w randze posła nadzw. i ministra pełnom., rocznie:	od 54 000 złp. do 81 000 złp.	od £ 1 825 (tj. 73 000 złp.) do £ 2 920 (tj. 116 800 złp.) ⁹
Łączne uposażenie przedstawicieli dyplomatycznych za granicą:	898 000 złp.	£ 86 733 (tj. 3 469 320 złp.)
Wydatki nadzwyczajne i wywiad zagraniczny:	180 000 złp.	£ 33 710 (tj. 1 348 400 złp.)
Utrzymanie centrali służby zagr. w stolicy:	141 300 złp.	£ 11 478 (tj. 459 120 złp.)
Całość budżetu służby zagranicznej, rocznie:	ok. 1 250 000 złp.	£ 154 038 (tj. 6 161 520 złp.)

3. Nota kanclerza Sułkowskiego z roku 1795

Wyplata poborów dyplomatom i urzędnikom służby zagranicznej nie następowała bynajmniej regularnie i sprawnie, zadłużenia z tytułu nie wysyłanych w terminie za granicę płac obciążały znacznie skarb Rzeczy-

⁷ Porównując budżety przyjmując, iż realna siła nabywcza £ 1 wynosiła w końcu XVIII wieku ok. 40 złp. Por. L. Dutens, *Itinéraire de routes les plus fréquentées ou Journal de plusieurs voyages aux villes principales de l'Europe*, Paris 1788, s. XV—XXVI; T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta* t. II, Kraków—Warszawa 1897, s. 203.

⁸ D. B. Horn, *The British Diplomatic Service 1689—1789*, Oxford 1961, s. 46—47, 301.

⁹ Dyplomaci brytyjscy opłacani byli wg stawki dziennej; za każdy dzień pobytu za granicą poseł nadzw. i minister pełnom. otrzymywał od £ 5 do £ 8. Ambasadorzy w przeliczeniu rocznym pobierali od £ 3 650 do £ 5 200.

pospolitej już przed lipcem 1792. Wydaje się, że po zwycięstwie Konfederacji Targowickiej wypłata poborów dla służby zagranicznej w ogóle na pewien czas została wstrzymana. 30 grudnia 1793 kanclerz wielki koronny Antoni Sułkowski przekazał Komisji Skarbowej rejestr należności pracowników służby zagranicznej¹⁰. Rejestr ten jest interesujący nie tylko z uwagi na podane w nim liczby, ale również dlatego, że ujawnia nazwiska dyplomatów i urzędników, którzy utrzymali się w służbie zagranicznej za czasów Konfederacji Targowickiej i sejmu grodzieńskiego. Kilka nazwisk pojawia się tu po raz pierwszy, nie figurowały one w stanie służby z początków roku 1792. Nie jest jednak pewne, czy rejestr jest kompletny i czy ujawnia wszystkie nazwiska, gdyż pretensje niektórych osób mogły być wcześniej zaspokojone. Nie obejmuje on zresztą urzędników warszawskiej centrali służby zagranicznej.

Tabela zaległości pensji ministrom Rzpltej, rezydentom, sekretarzom legacji i innym osobom za granicą amployowanym, tudzież tłumaczom i agentom, podług dawnego etatu za pół roku, a 1 Maii ad ultimam Octobris 1793, do zapłacenia przypadających, wraz z ekspensą ekstraord[ynaryjną] i opatrzeniem na powrót odwołanych legacji.

Zaległości osób na miejscach swych destynacji pozostałych:

Berlin:	JP. Zabłockiemu rezyd[entowi]	10 800
Wiedeń:	JP. Łempickiemu adiunktowi przy legacji, do zatrzymania w skarbie na rzecz weksła na 6 m. $\frac{1}{2}$, kasie JW. Prota Potockiego winnego ¹¹	3 000
Londyn:	JP. Bukatemu s[e]kr[etarzo]wi	5 400
Haga:	Middletonowi rezyd[entowi] wraz z kapel[anem]	17 100
Rzym:	JX. kardynał[owi] Anticemu min[istrowi] pełn[omocnemu]	13 500
Wenecja:	Dall'Oglio agentowi	3 000
Cherson:	Zabłockiemu konsulowi ¹²	12 000
Gdańsk:	de Hennig agentowi	3 600
Królewiec:	Okolowowi agent[owi]	4 500

¹⁰ AGAD, Zbiór z Muzeum Narodowego, fasc. 802.

¹¹ Woyna zaciągnął w Wiedniu za pośrednictwem banku Prota Potockiego dług wekslowy dla wypłacenia poborów członkom misji. Dług ten zabezpieczony był na przewidzianej wypłacie pensji ze skarbu Rzeczypospolitej.

¹² Interesujące jest pomieszczenie Antoniego Zabłockiego wśród osób pozostających na swoich placówkach, skoro konsul został usunięty z terytorium Rosji jeszcze w grudniu 1791 roku. Por. J. Łojek, *Z działalności konsulatu polskiego w Mirhorodzie w latach 1789—1791*, „Zeszyty Historyczne UW” t. I, *Studia z zakresu historii Polski nowożytnej i najnowszej*, Warszawa 1960, s. 3-18.

Tłumacze:		
Do języka tureckiego: JP. Krucie [sic]	7 500	
Do języka rosyjsk[iego]: JP. Manugiewiczowi s[e]k[r]eta[rzo]wi	3 000	
JP. Nowakowskiemu	1 800	
		85 200
Zaległości osób z miejsca swych destynacji odwołanych:		
Berlin:		
JP. Szwykowskiemu sekr[etarzo]wi	5 400	
Wiedeń:		
JP. Woynie posłowi ekstraord[ynaryjnemu]	36 000	
JX. Pokubiatto konsyl[iarzowi] legacji, do zatrzymania w skarbie na rzecz weksla 6 m. ‡, kasie JW. Prota Potockiego winnego	5 400	
Stambuł:		
Na szkołę orient[alną], do zapłacenia za kwitem JP. Poniatowskiego arch[iwariusza] depart[amentowego] na rzecz mającego nastąpić obra-chunku wydatków na tęż szkołę, stosownie do prawa grodzieńsk[iego]	15 000	
Londyn:		
JP. Bukatemu posł[owi] ekstraord[ynaryjnemu]	36 000	
Madryt:		
JP. Zbyszewskiemu chargé d'affaires	9 000	
Sztokholm:		
JP. Potockiemu posł[owi] ekstr[oordynaryjnemu]	27 000	
JP. Borysławskiemu s[e]k[r]eta[rzo]wi	5 400	
kapelanowi legacji	900	
Do zapłacenia JP. Meyznerowi, za powróceniem zaręczenia tejsze zapłaty, przez JO. ks. Sułkow[skiego] onemuż na piśmie wydanego		
[Kopenhaga]:		
JP: Ankwiczowi posł[owi] ekstr[oordynaryjnej]mu ekspediowanych dla niego recredencial[am] za miesięcy 4 ad 1 Septembris	18 000	
JP. Kochanowskiemu chargé d'affaires	9 000	167 100
		252 300
	Latus	
Drezno:		
JP. Piegłowskiemu chargé d'affaires	9 000	
JP. Nosarzewskiemu adiunktowi	3 000	
Petersburg:		
JP. Gołuchowskiemu, dotąd w przeznaczeniu na sekretarza legacji zostającemu	5 400	
Na zapłacenie weksla z kasy JW. Prota Potoc-kiego, w mcu marcu 1791 za rekwizycją Depu-		

t[acji] Sejm[owej] Interesów Zagranicz[nych] na 9 000 rubli wydanego, a na ekspensa ekstraord[ynaryjne] przez JP. Debolego, bywszego ministra R.P. w Petersburgu użytych, zatrzymano ma być w skarbie R.P. 54 000

Tłumacze do języka tureckiego:

W Kamieńcu Podolsk[im]: JP. Pichelsteinowi	4 000	
W Mohylowie: JP. Guillieni'emu	2 250	
W Bałcie: JP. Owsieńskiemu	1 500	79 150

Dyspartyment sumy 27 000 zł przez sejm grodz[ieński] na ekspens powrotu niektórych legacji do kraju determinowanej:

W Londynie:		
JP. Bukatemu p[osłowi] ekstraord[ynaryjnemu]	7 200	
W Madrycie:		
JP. Zbyszewskiemu chargé d'affaires	7 200	
W Sztokholmie:		
JP. Potockiemu p[osłowi] ekstraord[ynaryjnemu]	5 400	
JP. Borysławskiemu s[e]kr[etarzo]wi	2 160	
W Kopenhadze:		
JP. Kochanowskiemu chargé d'affaires	3 240	
W Dreźnie:		
JP. Nosarzewskiemu adiunkt[owi]	1 800	27 000
	Summa ogólna:	358 450

*

Warto dodać, iż Komisja Skarbowa uznała wprawdzie słuszność pre tensji finansowych członków służby zagranicznej, ale odmówiła wy płaty, motywując swoje stanowisko nie umieszczeniem odpowiednich sum w preliminarzu budżetowym.

4. Akty likwidujące polską służbę zagraniczną

Likwidacja polskich przedstawicielstw dyplomatycznych za granicą rozpoczęła się właściwie już w roku 1792. Jednakże personel części polskich placówek zagranicznych doczekał na swoich stanowiskach wybuchu Insurekcji 1794 roku. Służba zagraniczna Rzeczypospolitej oddała się w zasadzie bez zastrzeżeń do dyspozycji władz powstańczych. Po upadku Insurekcji Stanisław August nawiązał znowu korespondencję z tymi przedstawicielstwami polskimi za granicą, które jeszcze faktycznie egzystowały — niestety, po to tylko, by zarządzić ich formalną likwidację.

A. List cyrkularny króla do polskich placówek dyplomatycznych za granicą:¹³.

Varsovie, ce 29 Novembre 1794.

Monsieur, Vous aurez déjà appris par la lettre de M. le Comte Ignace Potocki, datée du 22 du courant, que Nos troupes, ainsi que l'insurrection, se trouvent entièrement dissoutes, et qu'en consequence les pouvoirs revolutionairement constitués ont fini leurs fonctions. Comme il n'y a encore rien d'établi par rapport au régime de Notre gouvernement, non moins qu'à l'égard d'un reglement concernant le Departement des Affaires Etrangères, dans cet état des choses, Je vous écris la presente, et c'est avec Moi que vous entretiendrez désormais votre correspondance officielle, en Me la faisant parvenir directement sous Mon adresse, jusqu'aux ordres ulterieurs sur cet objet. Sur cela Je prie Dieu qu'il vous ait dans Sa sainte et digne garde. Stanislas Auguste Roy.

B. Projet de Circulaire aux Employés dans les Cours Etrangères de la part de la Pologne (executé)¹⁴:

Le 9 Fevrier 1795, à Grodno.

Les événements qu'a amenée l'Insurrection de 1794 vous sont connus.

La suite de ces événements m'a conduit ici. D'après ce que j'y ai appris, je me trouve dans le cas de vous dire, Monsieur, que les ministres étrangers qui residaient à Varsovie ont été avertis, que l'exercice de leurs fonctions cessoit depuis mon depart, que toute autorité nationale polonaise ayant cessé d'exister, votre representation est terminée par la même, et que vous devez le faire connaître au gouvernement auprès duquel vous avez résidé jusqu'ici.

Après vous être acquitté de ce devoir vous aurez à partir sans delay du pays où vous êtes, et pour les frais du voyage que vous aurez à faire pour revenir chez vous, il vous sera remis incessamment en lettre de change la valeur de ... ducats d'Hollande.

Je ne doute pas qu'on vous laissera des immunités du droit des gens jusqu'au moment où vous pourrez quitter le lieu de votre residence. Stanislas Auguste Roy.

Pierwszy z przytoczonych powyżej listów cyrkularnych ma m. in. istotne znaczenie dla zamknięcia dziejów Insurekcji 1794 roku. Wymieniona w nim data 22 listopada 1794, data okólnika Ignacego Potockiego dla polskich misji za granicą¹⁵, zawiadamiającego o rozwiązaniu władz powstania i przekazaniu polskiej służby zagranicznej z powrotem do dyspozycji króla, może być uznana za formalną cezurę, oddzielającą okres Insurekcji od okresu likwidacji państwowości polskiej na przełomie 1794/1795 roku.

¹³ AGAD, Archiwum Królestwa Polskiego, vol. 358

¹⁴ AGAD, Archiwum Królestwa Polskiego, vol. 204.

¹⁵ Okólnika tego nie udało się odszukać.